

ישמעאל ישראל

בראשית פרק טז – (א) ושרי אשת אברם לא ילדה לו וללה שפחה מצרית ושם הגר : (ב) ותאמר שריה אל אברם הנה נא עצרני יקוק מלדת בא נא אל שפחתך אולי אבנה ממנה וישמע אברם לכול שריה : (ג) ותפקח שריה אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מכך עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אותה לאברם אישת לאהה : (ד) ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה : (ה) ותאמר שריה אל אברם חמש עליך אכן נתני שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואכל בعينיה ישפט יקוק ביני וביניך : (ו) ויאמר אברם אל שריה הנה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך ותעננה שריה ותברוח מפניה : (ז) וימצא מאליך יקוק על עין המים במדבר על העין בדרכ שור : (ח) ויאמר הגר שפחת שריה אי מזה באת ואני תלבכי ותאמר מרפנן שריה גברתני אכן ברכות : (ט) ויאמר לה מה מאליך יקוק שובי אל גברתך והתענני תחת ידיה : (י) ויאמר לה מה מאליך יקוק הרבהה ארבה את צרעך ולא יספר מרוב : (יא) ויאמר לה מה מאליך יקוק הנך הרה וילודת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע יקוק אל עניך : (יב) והוא היה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פניו כל אחיו ישכן : (יג) ותקרה שם יקוק הדבר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם הלם ראיתי אחרי ראי : (יד) על כן קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין קדש ובין ברד : (טו) ותלד הגר לאברהם בן ויקרא אברם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל : (טו) ואברהם בן שמנים שנה וש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברהם :

רש"י – בת פרעה הייתה, כשהראה נסים שנעשה לשרה אמר מوطב שתהה בת שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר. ותקל גברתה בעיניה – אמרה שריה זו אין סתרה כלוליה, מראה עצמה כלו היא צדקה ואני צדקת, שלא זכתה להרignon כל השנה הלו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה. ויאמר לה מלאך ה' וגו' – על כל אמירה היה שלוחה לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה: הנך הרה – כתשובי תהרי, כמו (שופטים יג ז) הנך הרה, דאסת מנוח... שהכניתה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברה, הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה, והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהה, אלא מלמד שהפליה הרינו הראשון: פרא אדם – אוהב מדברות לוץ חיים. ידו בכל – לסתים: וכל בו – הכל שונים אותו ומוגרין בו: ועל פניו כל אחיו ישכן – שייהי דרכו גוזל: אתה אל ראי – נקוד חטף קמי'ץ מפני שהוא שם דבר, אלה הראיה, שראה בעלבון של עולבון: הגם הולם – לשון תימה, וכי סבורה היה שאף הולם במדברות ראייתי שלוחו של מקום אחריו רואים אותם בביתו של אברהם, שם התייחס וגילתה לראות מלאכים. ותדע שהיה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעמי אחת ואמר (שופטים יג כב) מות נמות, וזה ראתה ארבעה פעמים זה אחר זה ולא חרדה: ויקרא אברם שם וגו' – אף על פי שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר (פסוק יא) וקראת שמו ישמעאל, שרתת רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל:

רדי"ק – ולא נהגהשרה בזה למדות מוסר ולא למדות חסידות, לא מוסר כי אף על פי שאברהם מוחל לה על כבודו, ואמיר לה "עשוי לה הטוב בעיניך" היה ראי לה למשוך את ידה לכבודו ולא לעונתה; ולא מדות חסידות ונפש טוביה כי אין ראייה לאדם לעשות כל יכלתו במאה שתחת ידו, ואמר החכם מה נושא המחלוקת בעת היכולות, ומה שעשתה שריה לא היה טוב בעיני האל, כמו שאמר המלאך אל הגר כי שמע ה' אל עניך" והסביר לה ברכות תחת עניה. פרא אדם – כי רובם שוכנים באוהלים במדבר (ירמיה ג) והערבים הם ישמעאים:

רמב"ן – ותעננה שריה ותברוח מפניה – חטאה אמונה בעיניו הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניהם ונתן לה בן שישיא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העני: שובי אל גברתך ותענני תחת ידיה – צוה אותה לשוב ולקבל עליה ממשלת גברתה. רמז כי לא תצא לחפשי ממנה, כי בני שרה ימשלו בזורעה לעולם.

נצח"ב – ודעת רבותינו לא כרמביין ושרה לשם שמיים עשתה.

רבינו בחיי – אבל יתכן לפירוש, כי המלאך הזכיר "שפחת שריה" לשני עניינים: הא' להורות שאין דבר ה恶意 בא אל המצרית הזאת כי אם לכבוד שהיתה "שפחת שריה", והשני לקיים השפות והעבדות שתהיה משועבדת לשורי כל ימיה, וכך אמר לה: שובי אל גברתך וגו', וגם זרעה עתידין שיהיו משועבדין לזרעה של שרה באחרית הימים.

תולדות יצחק – מפני שריה גברתני, אמרו בבראשית הרבה אמר לך אחד חמור, לא תחש, שנים, רسن שים בפייך, שאברהם אמר הנה שפחתך בידך, ועודין החשיבה עצמה לאשתו, אבל אחר שאמר לה המלאך הגר שפחת שריה, השיבה מפני שריה גברתני.

אלשיך – וכן כתבנו במקומות הנזכרים כי למען יצא יצחק מטיפה קדומה, הוצרך להטיל הזוזהמא בהגר שיצא ישמעאל מזוזהמא, וישאר הזורע יותר נקי לשרה להוליד את יצחק, אחר המולו.

נצח"ב מולז"ין – אם נפרש שהוא גדול במדבר פראי כפרשיי, היה ראוי לומר 'אדם פראי', שהיא משמעו 'אדם אהוב להיות במדבר כפראי. אבל פראי אדם משמעו שהוא מפראי את כל האדם בלי דעת דרך ארץ וחסיבות אנשים, אלא הכל הפרק ופראי אכן, והכי איתתא ברבה (פרשה מה – "ויהו היא הגר אדם..." רבי יוחנן אמר שהכל יהיו גדלים בישוב והוא יהיה גדול במדבר, רבי שמעון בן ל קיש אמר פראי אדם וודאי שהכל בזוזים ממון והוא בזוז נשות) "ידיו בכל ויד כל בו" – כי כמו שהוא מתנהג עם האנשים כך מתנהגים האנשים עמו, והכל מוחשבים שהוא פראי והפרק... "ועל פני כל אחיו ישכו – עם מי שהוא רגיל ובברית אהבה כאח הוא שוכן בלי פראות. ורק עם מי שאין לו הכרה

הוא מתנהג בפראות... וכן דרך ישמעאל – גוזלן את כל מי שהוא הולך בדרך כפראי, כאשרו שלו הוא, ואם נעשה היגיל אצלו וטוב עמו הרי זה מותנהג במידת הכנסת אורחים ומטייב עמו כפי האפשר.

רש"ר הירש – הוא לא יהיה "אדם פרא", אלא פרא אדם: הפרא באדם... לזכות בחירות ולהיות בן חורין. זאת ביחיד הוראת "פרא": בן חורין, שהוא פטור מעול אדם וחפשי משעבדה העיר. מכאן: "פרא למד מדברי" (ירמיה ב, כד) – חיית הבר, שאינה סובלת שעבודה העיר. בכך יהיה בני חורין, ולא יהיה עליהם על אדם שעבד עיר. המלאה האחת "פרא" מצינית את האופי החברתי של הישמעאים:

על פני כל אחיו. הוראת "על פנוי" היא תכופות: על אף ועל חמתו של פלוני... לא יהיו לו ידידים, אך איש לא יעז לצאת נגדו.

הבהיר הזאת היא בפתח המדבר הנורא והשומם; מטבעה היא מקום אסיפה לעם נודדים; ובמאורע הזה שארע להגר היא הפכה למצורת נצח לעם הזה; וכל תרומותם لأنושות קשורה לבאר הזאת. הגר אמר הכהירה כאן, שהאל הוא מוחלט במקומות; ואברם אמר להם הוסיף את הכרתו, שהאל הוא מוחלט בזמן... כוחו לעד וגבורתו עד; והוא האל הגיבור, שלא יעף ולא יגע, ואין לפניו זקנה; והוא האל הנאמן שומר הברית, שלא יכזב ולא יינחם; והוא קרוב לדoor אחרון – כדרך שהיא קרוב לאם הראושונה. אכן, רק מי שידע, שעון ה' צופיה בו, כדרך שהיא צופה בהגר בbara, רק זה השיג, שה' הוא "ח'ורי או". אלום, שני הריעונות "ח'רי" ו"רואי" – ה' הוא מוחלט במקומות ובזמן, והוא מגיח על כל ומניח את הכל – שני אלה נתנו לעם העברי מידי אמם ומידי אביהם. וכל ההוגמים והפילוסופים העربים עמלו בפיטוחם למען האנושות; הם הם תמצית אוצר הרעונות של האומה הערבית. ובכלל: הסיפור על יסוד האומה הישמעאלית כולל את כל יסודות האופי הישמעאלי, יצא אחר כך מן הכת אל הפעלה. החושניות של חם, אהבת הדורר של הגר, רוחו של אברהם – אלה הם חוטוי היסוד שמהם נוצר האופי הלאומי היהודי. העם היהודי שילד לאברהם והגר הוא היהודי באורה חד – צדי. אנחנו, העם היהודי, קיבלנו מידי ה' תפקיד כפול: א) אמונה: ערכיהם רוחניים, שעליינו לקולט בלבנו, ובtems תפתח ורחונו. ב) מצוה: עיצוב כל החיים על פי הערכים האלה – בהתהאמה עם רצון ה'. מהבחןת האחת, הרוחנית, יש חשיבות יתרה לעם היהודי: הוא פיתח בחירות את רעיון האל, שבא לו מידי אברהם. צא וראה, עד היכן הדברים מגיעים: רעיונות אחדות ה' של הפילוסופים היהודיים – במידה שפותחו באורה אברהם. פילוסופי – מושתטים ברובם על עובודתם הרוחנית של הוגי דעתות ערביים. הם זכו לאמונה – אך לא זכו למצאות.

אין דיו לאדם, שיש לו רעיונות על אחדות ה'; אל מוצאות "שמע" יש להוסיף את מוצאות "ויאהבת" – את ההכנה המשנית של כל הכוחות והশיפות "בכל לב, נפש ומאיד". ולכך – אין דיו לאדם שאברהם הוא אביו, אם שרה איננו אמו. אנחנו העם, שם אברהם נקרא עליו; ואין תפקידנו מצטמצם בכך, שהנו מבשרי אחדות ה' באורה תיאולוגי – פילוסופי, אלא תפקידנו: "לשמר דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". ולשם כך יש צורך בשעבד כל הכוחות – ובראש ובראשונה היצרים והכוחות הגשמיים – הוה אומר: בקדושת הגוף. רק המקדש את גופו, זכאי להיקרא יהודי. ישמעאל ירש מאברהם את קדושת הרוח; אך לא ירש משרה את קדושת הגוף. במקום שאשה מישראל ולדות, מיניקה ומחנקת את בניה, שם מתقدس הגוף בשורשו.

פרק דרבי אליעזר לא – ששה נקראו בשםותן עד שלא נולדו, ואלו הן יצחק וישמעאל משה ושלמה ויאשיהו ומילך המשית, ישמעאל מנין שני ויאמר לה מלאך ה'... וקראת שמו ישמעאל, ולמה נקרא שמו ישמעאל שעמיד לשם עז. הקב"ה באנקת העם ממנה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ לאחרית הימים לפיקד נקרא שמו ישמעאל.

ילקוט שמעוני תורה פרשת לך לך רמז עט – על פני כל אחיו ישכן – הכא אמר ישכן ולהלן את אמר על פני כל אחיו נפל אלא... עד שלא פשט ידו בבהמ"ק – ישכן, משפט ידו בבהמ"ק – נפל, בעזה י' ישכן אבל לעתיד לבא נפל.

בני יששכר מאמרי חדש תשורי מאמר יב – ובזה תבין, המלאך אמר להגר וקראת שמו ישמעאל כי שמע הויה אל ענייך [בראשית טז יא], הנה לפי הטעם הוי ליה לקורתו שמעאל שכבר שמע, לא ישמעאל, אבל לפי הני' יתכן שנקרא ישמע א"ל, שעל ידו ישמע אל בכל זמן ועیدן Zukunft ישראל אפילו אם ח'יו לא יהיה ראויים לכך, ובעת לריב ומשפט יגישו הנה יקטרגו המקטriegים באיזה זכות יושעו, הנה יושעו עיי' הקל וחומר מן ישמעאל, באמרים, רבש"ע אם לישמעאל שהוא בן האמה ואינו מבני תורה ומצוות ואדרבא וכי הנה שמעת Zukunftו הגם שלא היה ראוי וגם זרעו אחוריו הנה הרבית להם טובות גדולות ווישבים בכבודו של עולם, קל וחומר לישראל עמך אשר ריקנון שבהם מלאים מצות כרימון [ברוכות נז] והם מבני הגבירה על אחת כמה וכמה שתשמע Zukunftם ותעורר עליהם רחמי הרבנים להושיעם ולגאלם גאות עולם.